

Sygn. akt I ACa 1129/13

POSTANOWIENIE

Dnia 5 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Elżbieta Uznańska (spr.)
Sędziowie:	SSA Jerzy Bess SSO del. Krzysztof Hejosz
Protokolant:	st. prot. sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 listopada 2013 r. w Krakowie

przy udziale Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie

sprawy z wniosku J. P.

o ubezwłasnowolnienie

na skutek apelacji wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 13 czerwca 2013 r. sygn. akt XI Ns 453/12

postanawia:

1. ***oddalić apelację;***

2. ***przyznać od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie adw. Bettinie O. z Kancelarii Adwokackiej w K., ul. (...) kwotę 221,40 zł (dwieście dwadzieścia jeden złotych 40/100), w tym 41,40 zł podatku VAT, tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną wnioskodawcy w postępowaniu apelacyjnym.***

Sygn. akt I ACa 1129/13

UZASADNIENIE

postanowienia z dnia 5 listopada 2013 roku

J. P. złożył wniosek o swoje częściowe ubezwłasnowolnienie wskazując, że potrzebuje wsparcia wobec narosłych trudności życiowych, tj. zobowiązań płatniczych, windykacji i toczącego się postępowania kasacyjnego w sprawie o zapłatę. Jako przyczynę zaistniałych trudności podał pourazowe upośledzenie psychiczne.

Prokurator wniósł o oddalenie wniosku.

Postanowieniem z dnia 13 czerwca 2013 roku Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił wniosek J. P. o ubezwłasnowolnienie.

Sąd I instancji ustalił następujący stan faktyczny: wnioskodawca urodził się w dniu 8 maja 1952 roku, jest rozwiedziony, nie posiada dzieci, ani bliskiej rodziny. W roku 1983 uległ wypadkowi w pracy i doznał ciężkiego urazu głowy. Od tego czasu regularnie leczy się psychiatrycznie i neurologicznie. Pomimo systematycznego zażywania leków okresowo dochodzi u niego do nawrotu dolegliwości w postaci dekompensacji depresyjnych i psychotycznych z silnym lękiem. Zdiagnozowano u niego organiczne zaburzenia urojeniowe, organiczne zaburzenia osobowości oraz padaczkę. Był hospitalizowany na oddziale psychiatrycznym w marcu 2011 roku z powodu halucynozy organicznej.

Od 1985 roku wnioskodawca otrzymuje rentę. Zgodnie z orzeczeniem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych uszczerbek na zdrowiu wynosi w jego przypadku 75 %. Otrzymuje rentę w wysokości 904,19 złotych i dodatkowo rentę wyrównawczą od (...) w kwocie 980 złotych. Ponadto uzyskał od pracodawcy mieszkanie, w którym od kilku miesięcy zamieszkuje z kobietą.

Wnioskodawca w codziennym życiu jest całkowicie samodzielny. Prowadzi swoje gospodarstwo domowe, robi zakupy i sprząta a obiady zapewnia mu MOPS. Sam dba o swoje leczenie i regularnie zażywa leki oraz kontaktuje się z psychiatrą. Skutecznie załatwia swoje sprawy urzędowe, jest inicjatorem postępowań sądowych troszcząc się o swoją sytuację finansową.

J. P. jest zadłużony na kwotę przekraczającą 100.000 zł. Prowadzona jest przeciwko niemu egzekucja komornicza, która została skierowana do świadczenia rentowego. Zwracał się już uprzednio bezskutecznie do Prokuratury o wniesienie wniosku o jego ubezwłasnowolnienie. W kwietniu 2010 roku na jego wniosek Sąd Rejonowy dla Krakowa - Nowej Huty w Krakowie ustanowił dla niego kuratora dla osoby niepełnosprawnej. W grudniu 2011 roku ustanowionego w ten sposób kuratora zwolniono zgodnie z wolą wnioskodawcy, który nie był zadowolony z tej formy udzielanej mu pomocy.

Wnioskodawca wytoczył powództwo o zapłatę przeciwko (...). Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo o zasądzenie od strony pozwanej jednorazowego odszkodowania w zamian za rentę wyrównawczą, Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację powoda, natomiast skarga kasacyjna J. P. została przyjęta do rozpoznania przez Sąd Najwyższy.

W toku sprawy odbyło się wysłuchanie wnioskodawcy, w trakcie którego wypowiadał się w sposób całkowicie logiczny, zrozumiały i rozsądny, nie budzący wątpliwości, co do stanu jego zdrowia psychicznego.

Wnioskodawca został przebadany przez biegłych z zakresu psychiatrii i psychologii. Biegła psychiatra lek. med. A. R. postawiła diagnozę występujących u wnioskodawcy organicznych zaburzeń zachowania i osobowości pod postacią charakteropatii bez cech otępienia, utrzymywanie się remisji objawów psychotycznych oraz brak podstaw do stwierdzenia cech rozpadu osobowości. Według opinii wnioskodawca jest osobą całkowicie samodzielną w zaspakajaniu swoich potrzeb życiowych, nie wymaga pomocy w czynnościach życia codziennego, sam troszczy się o swoje zdrowie, zna wartość pieniądza i orientuje się w kosztach utrzymania, radzi sobie z załatwianiem rutynowych spraw urzędowych, potrafi egzekwować swoje prawa i korzystać z pomocy instytucji pomocowych. Problemy finansowe wnioskodawcy mają podłoże osobowościowe na tle upośledzenia krytycyzmu. W ocenie biegłego psychiatry wnioskodawca jest w stanie samodzielnie troszczyć się o swoje zdrowie i funkcjonować w zakresie środowiskowym, wymaga natomiast pomocy w zakresie gospodarowania środkami finansowymi. Zdolność wnioskodawcy do pokierowania swym postępowaniem jest w nieznacznym stopniu ograniczona.

Biegła psycholog K. S. stwierdziła u wnioskodawcy zaburzenia w funkcjonowaniu osobowości na podłożu organicznym, manifestujące się chwiejnością emocjonalną i nastrojową, wybiórczym obniżeniem zdolności poznawczych, upośledzeniem krytycyzmu oraz utrwaloną w związku z doznany urazem postawą roszczeniową w relacjach społecznych. Obniżenie zdolności poznawczych o podłożu organicznym nie ma charakteru otępiennego. Badanie nie wykazało u wnioskodawcy psychotycznych zaburzeń w postrzeganiu rzeczywistości ani cech

rozszczerzenia osobowości. Wnioskodawca jest osobą całkowicie samodzielną. Podejmowane przez niego w przeszłości decyzje finansowe nie były jednakże uwarunkowane deficytami intelektualnymi, ale osobowościowo, przy czym wysoce prawdopodobnym jest wpływ czynnika organicznego w upośledzeniu krytycyzmu, co rzutuje na decyzje podejmowane w sprawach finansowych, zwłaszcza przy dysponowaniu większymi sumami pieniędzy. Występują u niego stany zbliżone do hipomaniakalnych, w których ujawnia on tendencję do rozrzutności przy ograniczonej zdolności do przewidywania konsekwencji swoich działań. Wnioskodawca wymaga pomocy w gospodarowaniu swoimi środkami finansowymi i z uwagi na powyższe ma częściowo ograniczoną zdolność kierowania swoim postępowaniem.

Sąd I instancji przywołał art. 16 § 1 k.c., który stanowi, że osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Sąd Okręgowy uznał, że schorzenie w postaci zaburzeń osobowości o podłożu organicznym powoduje u wnioskodawcy nieznaczne ograniczenie zdolności do kierowania swoim postępowaniem. Pomimo to radzi sobie w życiu samodzielnie, jest pod każdym względem niezależny i dba o swoje zdrowie. Wnioskodawca nie jest nieporadny finansowo z powodu doznawanych zaburzeń psychicznych, decydująca przyczyna leży bowiem w jego osobowości. Sąd I instancji zaznaczył, że przepisy prawne wymagają zaistnienia związku przyczynowo - skutkowego pomiędzy zaburzeniami psychicznymi a niezdolnością do pokierowania swoim postępowaniem. W ocenie Sądu Okręgowego w niniejszym przypadku związek ten jest on bardzo wąty, a zaburzenia psychiczne nie mają wielkiego wpływu na funkcjonowanie wnioskodawcy.

Sąd I instancji zaznaczył, że wnioskodawca nie ukrywa, iż instytucję ubezwłasnowolnienia postrzega jako rozwiązanie swoich problemów finansowych i w rzeczywistości nie chce być kontrolowany wspominając, że jego opiekunem mogłaby zostać obecna współlokatorka. Sąd podkreślił, że oczywistym jest, że wnioskodawca faktycznie chce nadal w pełni kierować swoim życiem - ponieważ potrafi to robić - ale zdecydował, że będzie dla niego korzystniej być osobą ubezwłasnowolnioną częściowo. Zaznaczył, że jak każdy, wnioskodawca poszukuje rozwiązań, aby uniknąć problemów finansowych. Świadczy to o dużej zaradności życiowej z jego strony. W ocenie Sądu I instancji orzeczenie ubezwłasnowolnienia w niniejszej sprawie stanowiłoby nadużycie instytucji prawa.

Apelację od powyższego postanowienia Sądu I instancji złożył wnioskodawca w zakresie pkt I, w którym oddalono jego wniosek o częściowe ubezwłasnowolnienie. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił: 1) błędną wykładnię art. 16 k.c. w zw. z art. 13 poprzez przyjęcie, że obok choroby psychicznej i niedorozwoju umysłowego wyłączną przesłanką ubezwłasnowolnienia częściowego są zaburzenia psychiczne, w szczególności, iż zaburzenia osobowości i wynikająca z nich ograniczona zdolność do kierowania postępowaniem wykluczają możliwość orzeczenia częściowego ubezwłasnowolnienia, co pozostaje w sprzeczności z instytucją ubezwłasnowolnienia częściowego, której celem jest niesienie pomocy osobie zainteresowanej w załatwianiu jej spraw osobistych i majątkowych w sytuacjach, gdy osoba zainteresowana wymaga takiej pomocy niezależnie od podłoża zaburzeń, 2) naruszenie art. 316 § 1 k.p.c. poprzez poczynienie ustaleń w sposób nie znajdujący odzwierciedlenia w treści zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w zakresie uznania, że wnioskodawca od lat radzi sobie w życiu samodzielnie, jest niezależny i zaradny, w sytuacji gdy z obydwu opinii sporządzonych w sprawie, tj. opinii psychiatrycznej i opinii psychologicznej wynika, że a) ma on częściowo ograniczoną zdolność kierowania swoim postępowaniem, b) wymaga pomocy i nadzoru innych osób, c) występują u niego zmiany organiczne, c) przeżył epizody psychotyczne. Wnioskodawca wniósł o zmianę postanowienia Sądu I instancji w zaskarżonej części poprzez orzeczenie jego częściowego ubezwłasnowolnienia oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu. Wnioskodawca podkreślił, że z uwagi na schorzenia, na jakie cierpi nie radzi sobie ze znacznymi kwotami pieniężnymi i nie potrafi sam spłacać zobowiązań opiewających na duże kwoty pieniężne. Zaznaczył, że wszczął niniejsze postępowanie, aby spłacić zobowiązania finansowe przy wsparciu osoby, która udzielałaby mu pomocy. Jego celem było uzyskanie pomocy w dokonywaniu czynności prawnych z wierzycielami i komornikiem, a przede wszystkim w rozdysponowywaniu znaczną kwotą pieniężną, którą miałby otrzymać w ramach odszkodowania, a której mu nie zasądzono z uwagi na wątpliwości co do jego zdolności pokierowania swoim postępowaniem w tym zakresie.

Prokurator wnosząc o oddalenie apelacji zakwestionowała zasadność twierdzeń podniesionych przez wnioskodawcę w apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawcy nie zasługuje na uwzględnienie. Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne dokonane w niniejszej sprawie przez Sąd Okręgowy i przyjmuje je za własne.

W ocenie Sądu Apelacyjnego argumentacja zawarta w apelacji wnioskodawcy nie daje podstaw do dokonania zmiany postanowienia Sądu Okręgowego oddalającego jego wnioski o ubezwłasnowolnienia częściowe. Stosownie do treści art. 16 § 1 k.c. osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Należy zauważyć, że przedmiotem niniejszego postępowania było zbadanie, czy stan zdrowia psychicznego oraz sposób codziennego funkcjonowania wnioskodawcy uniemożliwia mu samodzielne rozwiązywanie jego problemów życiowych, obejmujących także trudności ze spłatą zadłużenia. Weryfikacji wymagał wpływ jego stanu zdrowia na możliwość samodzielnego prowadzenia jego spraw życiowych, w tym problemów finansowych. Oprócz zatem zbadania aktualnego stanu zdrowia wnioskodawcy należało ustalić, w prowadzeniu jakich konkretnie spraw potrzebna jest mu pomoc (por. postanowienie SN z dn. 16.04.2010 r., IV CSK 470/09, LEX nr 654517; postanowienie SN z dn. 16.04.2010 r., IV CSK 470/09, Biul.SN 2010/5/15).

Bezsporne było, iż wnioskodawca w roku 1983 doznał urazu głowy, na skutek czego doszło u niego do zaburzeniami pamięci, myślenia i koncentracji. Obecnie oprócz renty wypłacanej z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, stwierdzono bowiem u niego 75 % uszczerbek na zdrowiu, otrzymuje również rentę wyrównawczą od swojego byłego pracodawcy w wysokości około 900 zł miesięcznie. Wnioskodawca zadłużony jest na kwotę około 100.000 zł i prowadzone są wobec niego postępowania egzekucyjne. J. P. celem rozwiązania swoich problemów finansowych wytoczył powództwo przeciwko swojemu byłemu pracodawcy o zasądzenie od niego jednorazowego odszkodowania w zamian za pobieraną rentę wyrównawczą. Zamierzał bowiem zasądzoną kwotę przeznaczyć na spłatę zadłużenia. Obecnie postępowanie to zostało prawomocnie zakończone wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który oddalił apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu I instancji nie uwzględniającego jego powództwa o zapłatę. Natomiast Sąd Najwyższy przyjął złożoną przez niego skargę kasacyjną od orzeczenia Sądu Apelacyjnego. Wnioskodawca zatem poprzez uzyskanie pomocy od kuratora ustanowionego wraz z jego tymczasowym ubezwłasnowolnieniem chciał, aby kurator pomógł mu w toczącej się sprawie przed Sądem Najwyższym, jak również udzielał mu wsparcia w trakcie toczących się wobec niego postępowaniach egzekucyjnych. Należy podkreślić, że art. 16 § 1 k.c. przewiduje możliwość ubezwłasnowolnienia częściowego tylko takiej osoby, której obok istnienia pozostałych przesłanek określonych w art. 16 k.c. – potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw a nie pomoc do prowadzenia jakiejś konkretnej sprawy, chociażby wymagało to szeregu działań (por. orzeczenie SN z dn. 6.07.1967 r., I CR 28/67, OSNPG 1968, nr 5, poz. 27)

Celem ustalenia aktualnego stanu zdrowia wnioskodawcy zostały sporządzone dwie opinie biegłych. Pierwsza opinia biegłej z zakresu psychiatrii lek. med. A. R. wskazała, że u wnioskodawcy nie stwierdzono choroby psychicznej ani upośledzenia umysłowego. Rozpoznano u niego organiczne zaburzenia zachowania i osobowości pod postacią charakteropatii bez cech otępienia. Biegły podkreślił, że wnioskodawca jest w stanie samodzielnie troszczyć się o swoje zdrowie, funkcjonować samodzielnie. Druga opinia sporządzona przez biegłą z zakresu psychologii K. S. wykazała u wnioskodawcy zaburzenia w funkcjonowaniu osobowości o podłożu zmian organicznych a w sferze intelektualnej występujące obniżenie zdolności poznawczych bez otępienia. Stwierdzono u niego obniżenie krytycyzmu, stany zbliżone do hipomaniakalnych oraz tendencję do rozrzutności. Biegła zauważyła, że wnioskodawca jest całkowicie samodzielny w zaspokajaniu swoich potrzeb życiowych i nie wymaga pomocy w czynnościach życia codziennego. Zna wartość pieniądza i orientuje się w kosztach utrzymania. Radzi sobie z załatwianiem rutynowych spraw urzędowych oraz potrafi egzekwować swoje prawa.

Powyższe opinie wskazują, że stan zdrowia wnioskodawcy jest na tyle dobry, że nie jest mu potrzebna pomoc w prowadzeniu jego spraw codziennych, w tym dotyczących jego trudności ze spłatą zadłużenia. Należy podkreślić, że tylko ustalenie, że osoba chora psychicznie sama nie radzi sobie ze sprawami dotyczącymi jej interesów, oraz że w związku z tym potrzebna jest jej pomoc, może uzasadniać zastosowanie przepisu art. 16 § 1 k.c. (por. postanowienie SN z dn. 28.09.1999 r., II CKN 269/99, LEX nr 39112). Oceny takiej nie podważają twierdzenia biegłych zawarte w sporządzonych opiniach, że w aktualnym stanie psychicznym wnioskodawca ma częściowo ograniczoną zdolność do kierowania swoim postępowaniem i wymaga pomocy w zakresie gospodarowania swoimi środkami pieniężnymi. Niedomagania wnioskodawcy mają bowiem na tyle niewielki wpływ na sposób jego codziennego postępowania, że w kontekście wniosków biegłych z zakresu psychologii i psychiatrii, że jest on osobą całkowicie samodzielną w prowadzeniu jego codziennych spraw, nie podważają zasadniczej oceny dokonanej przez Sąd I instancji, iż brak jest podstaw do częściowego ubezwłasnowolnienia wnioskodawcy. Ponadto należy zauważyć, że choroba psychiczna nie jest przesłanką ubezwłasnowolnienia, a tylko przyczyną podstawowej przesłanki w postaci potrzeby ustanowienia pomocy dla prowadzenia spraw osoby fizycznej. Jeżeli zatem choroba taka nie powoduje po stronie osoby fizycznej takiej potrzeby, orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego nie jest dopuszczalne (por. postanowienie SN z dn. 28.09.1999 r., II CKN 269/99, Prok. I Pr. 2000, nr 2, s. 27).

Należy zauważyć, że wysłuchany w toku postępowania przed Sądem I instancji wnioskodawca w sposób precyzyjny prezentował swoją aktualną sytuację życiową oraz cel złożonego przez niego wniosku o częściowe ubezwłasnowolnienie. Wnioskodawca potwierdził tym samym, iż jest osobą samodzielną, radzącą sobie z problemami życia codziennego, planującą rozwiązywanie swoich problemów życiowych, w tym finansowych, czego dowodem jest zainicjowanie niniejszego postępowania o częściowe ubezwłasnowolnienie mające dopomóc mu w rozwiązywaniu jego problemów życiowych.

W świetle zatem powyższego nie sposób uznać w okolicznościach niniejszej sprawy, że przywoływane przez wnioskodawcę przyczyny, dla których wnioskuje on o ustanowienie wobec niego częściowego ubezwłasnowolnienia i w konsekwencji ustanowienie dla niego kuratora, uzasadniają zastosowanie wobec niego instytucji ubezwłasnowolnienia częściowego. Nie istnieją bowiem w przypadku wnioskodawcy sprawy, które nie mogłyby być prowadzone przez niego samego, z uwagi na jego deficyty w zdrowiu psychicznym, a winny być prowadzone przy pomocy innej osoby, tj. kuratora. Wnioskodawcy nie jest potrzebna pomoc polegająca na wyrażaniu przez kuratora zgody na czynności ubezwłasnowolnionego częściowo celem uzyskania przez nie waloru skuteczności stosownie do zapisu art. 17 k.c. (por. postanowienie SN z dn. 25.03.1968 r., II CR 57/68, OSNPG 1968/6/35). Wnioskodawca prowadzi bowiem swoje sprawy życiowe w sposób samodzielny, potrafi artykułować swoje potrzeby oraz cele, które zamierza osiągnąć wraz z wytoczeniem konkretnego postępowania sądowego, czego dowodem jest również zainicjowana przez niego sprawa wobec byłego pracodawcy o zasądzenie jednorazowego odszkodowania w miejsce renty wyrównawczej oraz składanie wcześniejszych wniosków do Prokuratury o wniesienie wniosku o jego ubezwłasnowolnienie. Należy także zauważyć, że wnioskodawca korzystał już pomocy kuratora. W roku bowiem 2010 roku Sąd Rejonowy dla Krakowa - Nowej Huty w Krakowie ustanowił dla niego kuratora dla osoby niepełnosprawnej, ale już pod koniec następnego roku kurator ten został zwolniony za zgodą wnioskodawcy niezadowolonego z pomocy udzielanej mu przez kuratora, co potwierdza samodzielność wnioskodawcy w podejmowaniu decyzji jego dotyczących i jego faktycznej woli utrzymania takiego stanu rzeczy. Ponadto wnioskodawca podnosił, że kuratorem mogłaby zostać ustanowiona zamieszkująca z nim wspólnie kobieta, co w kontekście oceny całościowej postawy wnioskodawcy, wskazującej, iż nadal chce on samodzielnie kierować swoim zachowaniem. Ograniczenie samodzielności pozwanego byłoby zatem dla niego niekorzystne a Sąd nie może ubezwłasnowolnić osoby chorej na podstawie art. 16 § 1 k.c., gdy ubezwłasnowolnienie w większym stopniu osłabiło jej pozycję, niż przyniosło jej pomoc (por. orzeczenie SN z dn. 14.02.1974 r., I CR 8/74, OSNC 1975, nr 1, poz. 12). Bezzasadny jest w związku z tym zarzut naruszenia art. 316 § 1 k.p.c.

Należało w związku z tym uznać argumentację zawartą w złożonej przez wnioskodawcę apelacji za nieprzekonującą i w rezultacie nie mogącą stanowić podstawy do wnioskowanej przez niego zmiany zaskarżonego postanowienia polegającej na orzeczeniu jego częściowego ubezwłasnowolnienia.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny w pkt 1 postanowienia oddalił apelację wnioskodawcy na zasadzie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. W pkt 2 postanowienia przyznano pełnomocnikowi z urzędu wnioskodawcy wynagrodzenie za pomoc udzieloną mu z urzędu w postępowaniu apelacyjnym na podstawie § 7 ust. 1 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.